

DENTUMOGER I.

TANULMÁNYOK
A KORAI MAGYAR TÖRTÉNELEMRŐL

MTA BTK Magyar Őstörténeti Témacsoport
Források és tanulmányok 2.

Sorozatszerkesztő
Sudár Balázs

BUDAPEST 2017

MTA BTK Magyar Óstörténeti Témacsoport
Források és tanulmányok 2.

DENTUMOGER I.

TANULMÁNYOK
A KORAI MAGYAR TÖRTÉNELEMRŐL

Szerkesztette
Sudár Balázs

MTA BÖLCSESZETTUDOMÁNYI KUTATÓKÖZPONT
BUDAPEST 2017

A kötet megjelenését
az MTA BTK Magyar Óstörténeti Témacsoport támogatta

© MTA BTK, 2017

© Szerzők, 2017

ISBN 978-963-416-096-0

ISSN 2498-8472

Minden jog fenntartva, beleértve a sokszorosítás,
a nyilvános előadás, a rádió- és televízióadás, valamint a fordítás jogát,
az egyes fejezeteket illetően is

Kiadja az MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont

Felelős kiadó: Fodor Pál

Nyomdai előkészítés:

MTA BTK Történettudományi Intézet
tudományos információs témacsoport

Vezető: Kovács Éva

Olvasószerkesztő: Szilágyi N. Zsuzsa

Borító, tördelés: Horváth Imre

Térképek: Nagy Béla

Nyomdai munka: Prime Rate Kft.

Felelős vezető: dr. Tomcsányi Péter

Tartalom

HUNOK

LÓKÖS PÉTER

A hunokról és Attiláról alkotott kép német nyelvterületen a középkorban . . .	11
Az előzmények	11
A Dietrich-epika	21
A középkori német történetírás	23

NAGY KORNÉL

Izrael, a hunok püspöke	33
Bevezetés. Movsēs Dasxuranc’ról és a mūról	33
Movsēs Dasxuranc’i: A kaukázusi Albánia története	49

SZTYEPPETÖRTÉNET

KATONA-KISS ATILLA

A Nyugati Türk Birodalom „utódállamainak” létrejötte és megszilárdulása	
a 8–9. században	77
Bevezetés	77
Az események háttere: az ujugurok regionális hatalmának megszületése	78
Karlukok, kimekek, oguzok és besenyők a 8–9. században	81
A besenyők	93
Összefoglalás	100

ZSIDAI ZSUZSANNA

Ismā’l ibn Aḥmad 893. évi hadjárata és a magyar honfoglalás	109
---	-----

TÓSÉR MÁRTON

Háború Horászáért. A Szeldzsuk Birodalom születése	125
Az előzmények: a török népek iszlamizációja	
és az oguzok sztyepei „exodusa”	127
A helyszín és a szereplők	134
A horászáni oguzok lázadása	138
A szeldzsukok Horászába érkezésétől a neszái csatáig (1035)	141
Szübsai harcai a szeldzsukokkal (1036–1038)	146
Maszúd harcba száll (1038–1040)	152
A „tevepásztorok” diadala: Dandánkán	159
A szeldzsuk taktikáról	164

CSIRKÉS FERENC – SUDÁR BALÁZS

Ulu Madzsar, Kicsi Madzsar és a <i>Derbend-náme</i> . A kaukázusi Madzsar nevű települések kérdéséhez	183
Kéziratok, kiadások	184
A szöveg tartalma	185
A történelmi háttér: arab–kazár háborúk	186
A <i>Derbend-náme</i> és a történeti események	189
A szöveg rétegei	191
A két Madzsar	194
Függelék I.	200
Függelék II.	214
Függelék III.	216

B. SZABÓ JÁNOS – SUDÁR BALÁZS

Az Árpád-ház férfineveiről (970–1301). 1. rész: 1–2. generáció	223
Bevezetés	223
1. generáció	227
2. generáció	233

TÖRTÉNELMI EMLÉKEZET

KÁPOLNÁS OLIVÉR

Az első lépések egy eljövendő birodalom életében	255
--	-----

CSÁJI LÁSZLÓ KOPPÁNY

Manasz – egy archaikus kirgiz hőseposz költői esztétikája	275
---	-----

MUKUSHEVA RAUSHANGUL

A kazak <i>zsyrau</i> -ok költészete és a <i>tolgan</i> műfaj a 15–18. században	293
---	-----

SZABADOS GYÖRGY

Országot egy fehér lóért. A „Pannóniai ének” forrásértékéről	313
Közlétesek a régiekről emlékezők felé	313
A „Pannóniai ének” és Csáti Demeter	314
Mondaváltozat a krónikák időrétegeiben	318
A fehér-ló-monda – magyar vers és latin próza	322
Mitikus forrásérték – történeti forrásérték	330

ETNOSZ

SOMFAI KARA DÁVID

Modern török nyelvű etnoszok kialakulása Közép- és Belső-Ázsiában	343
---	-----

NAGY IVÁN

Kísérlet a 10. századi Kárpát-medence etnikai rekonstrukciójára	357
Bevezető	357
A rekonstrukciós kísérletek módszerei	358
Alapfogalmak és terminológiai kérdések	361
Az őslakosság etnikai struktúrája	363
A honfoglaló magyarok etnikai struktúrája	366
A letelepült és nomád életmódot folytató civilizációk interetnikus kapcsolata a 10. században	375
A nomád és letelepült civilizációk interetnikus kapcsolatának vitatott kérdései	378
Etnikai folyamatok 10. század első felében	383
Etnikai folyamatok a 10. század második felében	389
Összefoglalás	394

LATOSINSZKY CSABA

Mítoszok, modellek és ideológiák. A horvát etnogenezis problémakörei és kutatástörténete	399
Bevezetés	399
Eredet, vándorlás, etnogenezis	404
Konklúzió	433

